
BIBLIJSKA DIDAKTIKA U OSNOVNOŠKOLSKOM VJERONAUKU

Jadranka Garmaz, Split

UDK: 22.08
371.3 : 268
Izvorni znanstveni rad
Primljeno 5/2007.

Sažetak

Pitanje o suvremenim načinima komuniciranja s Biblijom jedno je od gorućih vjeronaučnih pitanja i implicira kategorije iskustva, relevantnosti i životne orijentacije. Ono glasi: na koji način Biblija današnjim učenicima može ponuditi životnu orijentaciju? Kako se može povezati životno iskustvo učenika s onim biblijskog čovjeka tako da biblijska istina o tome da Bog ljubi čovjeka postane učenicima plauzibilna i relevantna za život? Na neka od tih pitanja u ovom ćemo radu odgovoriti s didaktičko-metodičkog stajališta. U prvom dijelu riječ je o pedagoškoj ulozi Biblije u vjeronauku. U drugom podastiremo načela iskustvene i cjelovite nastave u komunikaciji s Biblijom. U trećem dijelu izlažemo didaktičko-metodičke elemente u pristupu Bibliji i neke suvremene metode vjeronaučnog rada s Biblijom. Dodatak potvrđuje središnjost biblijskih sadržaja u Planu i programu katoličkoga vjeronauka za osnovnu školu i nudi njihov pregled po razredima.

Ključne riječi: Biblija, vjeronauk, metode komunikacije s Biblijom, cjelovito i iskustveno učenje, vjeronaučni program.

I. BIBLIJA U VJERONAUKU

1.1. Profil Biblije: bogatstvo jezika i raznovrsnost tema

Biblija je za jedne samo hvalevrijedna zbirka starih knjiga, za druge skup dokumenata starog Orijenta, za treće zastarjela zbirka starih priča. Za nas je kršćane ona knjiga nad knjigama, Sveto pismo. Za Crkvu je Biblija norma njezine vjeroispovijesti i prakse, najjači izvor njezine duhovnosti i etike. Vjerniku je ona osnova

temeljnih vrijednosti i vrednovanja, Božja Riječ koja govori o Bogu i koja dolazi od Boga.¹

Biblija je knjiga knjigâ. To je knjižnica, biblioteka spisa od kojih svaki ima svoju temu, svoj karakter i posebnosti. Ona je zbirka raznovrsnih literarnih oblika i vrsta: U njoj se nalaze zbirke zakona, povijesne knjige, molitveni psalmi, filozofsko-teološki traktati, ljubavne pjesme, slikovite pripovijetke, mitovi, mudrosne izreke, proročke knjige, evanđelja, pisma, poslanice itd. Svaki od tih oblika ima svoje podvrste: pastoralni savjeti, liturgija, spekulacija, parabole, govori itd. Njzinu bogatstvu odgovara i bogatstvo pristupa: teološki, duhovni, liturgijski, književni, kulturni, socijalni, filozofski, vjeronaučni, a svaki od njih ima i svoje specifične metode: povijesno-kritičku, retoričku, narativnu, semiotičku, tradicijsku, kontekstualnu, pedagoško-didaktičku itd. Sve one otkrivaju biblijski govor kao očaravajući, kao govor naroda i jednostavnih ljudi, govor jakih osjećaja, radikalnih nazora i velikih trenutaka, kao govor mašte i slobode. I teme su joj fascinirajuće: egzistencijalne i transcendentne, povijesne i teocentrične. Iskrenom čitatelju Biblija pomaže u buđenju interesa za višedimenzionalnost ljudske stvarnosti i potiče na stav nadanja i oslušivanja. U Bibliji stječemo smisao za Boga, unatoč izazovima sekularizacije. Njzin govor izoštrava pogled za otkrivanje Boga, za shvaćanje čovjeka kao dara milosti. Biblija je nastala u korelaciji trajne čovjekove upitnosti i traženja i Božjeg odgovora. Kao Sveto pismo, ona je knjiga vjere koja na pravi način osvjetljuje ne samo sadržaj vjere nego i događanje vjere. Vjera izražava oslanjanje na Boga kao uvjet opstanka, kako veli Iz 7,9: *Ako se na me ne oslonite, održat se nećete*. To je oslanjanje na njegovo obećanje tako da se snagom tog obećanja živi, misli i djeluje. Vjera o kojoj Biblija govori nije neko apstraktno katekizamsko znanje, ni pobožna iluzija nego živo priznanje Boga koje se priopćuje novim životnim stavom i novom životnom praksom.²

Među književnim i teološkim stručnjacima opće prihvaćeno je stajalište da je Biblija jedno od najznačajnijih djela na području umjetnosti riječi općenito. Ona je remek-djelo iznimne

¹ Usp. M. Vidović, *Uloga Biblije u oblikovanju duhovno-profesionalnog identiteta vjeroučitelja*, u: *Kateheza 24* (2002), 1, str. 5-36, ovdje 11.

² Usporedi: M. Vidović, *Uloga Biblije u oblikovanju duhovno-profesionalnog identiteta vjeroučitelja*, u: *Kateheza 24* (2002), 1, str. 5-36, ovdje str. 12-14. Također usp. Isti: *Tumačenje Biblije u Crkvi. Značenje dokumenta Papinske biblijske komisije*, u: *Crkva u svijetu 29* (1994), 2, str. 178-188.

umjetničke i općeljudske vrijednosti.³ No, promatra li se odnos čitatelja prema biblijskim tekstovima, otkriva se da se većina njih prema tim tekstovima ne odnosi u skladu s naznačenim općeprihvaćenim stajalištem o visokoj umjetničkoj vrijednosti.⁴ To znači da mnogi čitatelji s biblijskim tekstovima komuniciraju kao s neumjetničkim i jednoznačnim tekstom te ga primaju gotovo doslovno. Također se događa da mnogi stručnjaci i nestručnjaci češće komuniciraju o biblijskim tekstovima nego s biblijskim tekstovima. U vjeronauku često nailazimo ne na izvorne biblijske tekstove, nego na parafrazirane, tj. prepričane tekstove koji su izgubili onu ljepotu, specifičnu stilsko-umjetničku strukturu, a time i veliki dio značenja biblijskih tekstova.⁵ Za nas je vjernike neupitno da je Biblija Božja Riječ koja govori o Bogu i koja dolazi od Boga. Ona je "Božje pismo čovječanstvu ili pismo koje je Bog uputio svakome čovjeku".⁶

1.2. *Biblijska pedagogija u vjeronauku*

1.2.1. Povijesni pregled

Do sredine 20. st. u vjeronauku je prednjačila tzv. biblijska kateheza u kojoj se radi poticanja vjernika na nasljedovanje biblijskih osoba nerijetko funkcionaliziralo biblijske tekstove i središnje biblijske osobe. Nakon Drugoga svjetskog rata veliki su utjecaj na vjeronauk imale dijalektična i kerigmatska teologija te je nastao kerigmatski vjeronauk, u kojem je prednjačilo teološko izlaganje kerigme. Tek se u hermeneutskom vjeronauku šezdesetih godina Bibliji pristupa s pozicije povijesno-kritičke egzegeze, koja slijedi načelo: nema didaktike bez egzegeze. Od tada je sve više na snazi intersubjektivna interpretacija biblijskih tekstova.

Vjeronaučna didaktika šezdesetih je godina prvi put dovela u pitanje opravdanost Biblije kao središta vjeronauka, te se u Europi dogodilo masovno ispisivanje učenika s vjeronauka; bio je to rezultat djelovanja studentskih i školskih pokreta. Iz toga je

³ HBK, *Radosno naviještanje Evandjelja i odgoj u vjeri*. Temeljne smjernice u obnovi religioznog odgoja i kateheze, KS, Zagreb, 1983., br. 48.

⁴ Usp. A. G. Šabić, *Izbor i interpretacija literarnih i biblijskih tekstova u religioznom odgoju i katehezi*, u: *Religiozni odgoj i kateheza* (1979)1, str. 28-38.

⁵ Prema: A. G. Šabić, *Komunikacija s Biblijom kao književnoumjetničkim djelom*, u: *Bogoslovska smotra* (1991), 3-4, str. 232-242.

⁶ B. Duda, *Što je za mene Biblija?*, KS, Zagreb, 1990., str. 31.

pokušaja proizašao problemski vjeronauk, koji je Bibliju potisnuo na drugo mjesto, a u središte svojega zanimanja postavio učenike i njihove interese, pitanja i probleme. Bibliji se pristupalo kao potencijalu za rješavanje problema, što je urodilo njenim novim instrumentaliziranjem i funkcionaliziranjem.⁷ Sinoda njemačkih biskupa u Würzburgu 1974. okrenula je novu stranicu u shvaćanju vjeronauka i smjestila ga u kontekst korelacijske didaktike i iskustvenog učenja. Vjeronaučni rad s Biblijom od tada je trebao vjeroučenike upoznati s kulturnom predajom, pomoći im u izgradnji identiteta i osposobiti ih za kritički pogled prema svijetu. Tako je Biblija u vjeronaučnoj nastavi od početka sedamdesetih godina obilježena kategorijom "iskustva" i vjeronaučni je rad pod utjecajem egzistencijalno-filozofskog, jezično-znanstvenog, dubinsko-psihološkog i društveno-povijesnog načina promišljanja. Od tada svrha komunikacije s Biblijom u vjeronauku⁸ jest uspostaviti interakciju između Biblije i čitatelja, razmjenu između ondašnjeg i današnjega iskustva o Bogu i svijetu,⁹ tj. povezati Božju objavu sa životnim iskustvom učenika,¹⁰ te osposobiti učenika za dublje shvaćanje i povezivanje biblijske poruke sa svakodnevnim osobnim i društvenim životom.¹¹ Zadaća Biblije

⁷ O povijesnom pregledu osobito 20. st. u njemačkom govornom području pogledati članak bogat bilješkama i literaturom: W. Simon, *Katholische Religionspädagogik in Deutschland im 20. Jahrhundert. Schwerpunkte und Desiderate historisch-religionspädagogischer Forschung* u: *Religionspädagogische Beiträge* 57 (2006), str. 61-82.

⁸ Usp. tematski broj časopisa *Katechetische Blätter* (2002)1 i (2003)1, također *Religionspädagogische Beiträge* 49 (2002) na temu "biblijska didaktika". Također J. Theis, *Biblische Texte verstehen lernen*, Kohlhammer, Stuttgart, 2004; M. Günther, *Interesse am Mitmenschen. Lebensstilorientierte Bibelperschliessung im biblischen Unterricht*, Lang Verlag, Frankfurt am M., 2001.

⁹ H. K. Berg govori o šest temeljnih poruka koje proizlaze iz iskustva biblijskog čovjeka: Bog daje život (stvaranje); Bog gradi zajedništvo (ljubav, partnerstvo, savez, ekumena); Bog pati sa svojim narodom i za svoj narod (patnja i suosjećanje); Bog oslobađa potlačene (oslobođenje); Bog daje svoga Duha (Duh Sveti i oduševljenje); Bog vlada u vijeke (Božja vladavina, šalom). Usp. H. K. Berg, *Grundriss der Bibeldidaktik. Konzepte-Modelle-Methoden*; München-Stuttgart, 2003., str. 76-87.

¹⁰ Usp. *Katolički vjeronauk*, u: MZOŠ, *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, Zagreb, 2006., str. 336. "Svrha": (...) kako bi se ostvarilo sustavno i cjelovito, ekumenski i dijaloški otvoreno, upoznavanja katoličke vjere na informativno-spoznajnoj, doživljajnoj i djelatnoj razini radi zrelosti u kršćanskoj vjeri i postignuća cjelovita općeljudskoga i vjerskog odgoja učenika koji žive u svojem religioznom i crkvenom, kulturnom i društvenom prostoru."

¹¹ To je jedan od općih ciljeva.

u vjeronauku jest da učenik upozna, prihvati i nasljeduje Isusa Krista kao navjestitelja Radosne vijesti čovjeku, jedinoga i konačnog osloboditelja i spasitelja svih ljudi.

1.2.2. Raznovrsnost biblijske didaktike

Svaka dobra biblijska didaktika¹² polazi od rezultata biblijske egzegeze, zanimajući se u današnje vrijeme prvotno za komunikativne pristupe biblijskim tekstovima, tj. one koji omogućuju stvaralački odnos između čitatelja i teksta.¹³ Nju zanima složen, višestruk i dinamičan odnos između čitatelja i teksta.¹⁴ U biblijskoj didaktici od sedamdesetih godina prošlog stoljeća većinom prevladavaju iskustveni pristupi Bibliji. Radi se o iskustvenoj usmjerenosti u dvostrukom smislu: da su učenici ravnopravni subjekti komunikacije i da su uključeni u hermeneutski proces tumačenja teksta.¹⁵ U konkretnoj je vjeronaučnoj nastavi ovaj razvoj pridonio jačanju gešaltpedagoškog rada, intenziviranju

¹² Usp. R. Lachmann / N. Mette, *Bibeldidaktik ein Lesebuch*, Comenius, Münster, 2006.

¹³ Komuniciranje s Biblijom danas poprima nepreglednu širinu vidova pa se u različitim govornim područjima različito nazivaju i različito obuhvaćaju različita područja. Usp. C. Bissoli, *Catechesi biblica ogg. Bilancio della ricerca negli ultimi vent'anni*, u: "Catechesi" 76 (2006/2007) 4, 4-15. Npr. u njemačkom govornom području razlikuje se izravan susret s Biblijom, tj. tzv. kateheza Biblije, od Biblije u školskom vjeronauku ili biblijske didaktike. Također, postoje skupine rada s Biblijom (Bibelarbeit). Usp. G. Theisen, *Zur Bibel motivieren. Aufgaben, Inhalte und Methoden einer offenen Bibeldidaktik*, Güterslochen Verlagshaus, Güterslochen, 2003. U trećem izdanju (1996) *Lexikon für Theologie und Kirche* u natuknici "Biblische Katechese" upućuje se na Bibelarbeit. Također: G. Langer (ur.) *Handbuch der Bibelarbeit*, Kösel, München, 1987 kao i: F. W. Niel, *Bibel verstehen, Zugänge und Auslegungswege. Impulse für die Praxis der Bibelarbeit*, Kösel, München, 2006. Također: G. Lämmermann i dr.(ur.), *Bibeldidaktik in der Postmoderne*, Klaus Wegenast zum 60. Geburtstag, Kohlhammer, Stuttgart-Berlin-Köln, 1999. Na području metodologije u njemačkom se govornom području razlikuje poučavanje o Bibliji (povijesne, književne i temeljne teološke informacije) od poučavanja s Biblijom (metode rada na tekstu). O tome više u: *Bibelarbeit, Bibeldidaktik*, u: *Lexikon der Religionspädagogik*, sv. 1, Neukirchener, Neukirchen-Vluyn, 2001. Također o ovoj temi usp. C. Bissoli, *Biblija (kateheza)* u: M. Pranjić (ur.), *Religijsko - pedagoško - katehetski leksikon*, KSC, Zagreb, 1991., str. 68-71; Isti, *Catechesi biblica ogg. Bilancio della ricerca negli ultimi vent'anni*, u: *Catechesi* 76 (2006/2007) 4, str. 4-15.

¹⁴ Tako se do danas uvrježio npr. "katehetski" koncept biblijske didaktike kojim se želi pobuditi vjera pojedinca; zatim "problemski", koji su tekstom željeli potaknuti rješenje životnih pitanja subjekta, zatim "receptijsko-estetski" koji promišlja o situaciji adresata i poruci teksta, i drugi.

¹⁵ Usp. tematski broj *Katechetische Blätter* (2006), br. 6 koji govori o deset zapovijedi u vjeronauku pod ovim vidom.

kreativno-geštaltskih oblika i interakcija subjekta i teksta¹⁶ (kao što su akcijske igre, igre s lutkama, igra po ulogama, scenski prikaz, ples, pantomima, razgovor, glazbeno i likovno izražavanje, biblioterapija i bibliodrama). U svim oblicima treba voditi računa o tome da je potrebna kontrola povijesno-kritičke egzegeze,¹⁷ da bi i u didaktički modernim trendovima poruka biblijskih tekstova došla do izražaja te da bi se pokazala njezina životna važnost i njezino značenje za uspjeti¹⁸ život čitatelja. Biblijska didaktika treba pokazati: bliskost biblijske tradicije; njezinu važnost u konkretnom životu; njenu integrativnu snagu da cjelovito zahvati ljudsku osobnost;¹⁹ njezinu pripomoć u suživotu različitih vjera, kultura, svjetonazora²⁰ te potaknuti promicanje solidarnosti među učenicima.²¹

1.2.3. Pedagoško bogatstvo Biblije

Pedagoški se rad s Biblijom u vjeronauku može temeljiti na nekoliko perspektiva. Kulturno-povijesna perspektiva polazi od činjenice da su zapadna kultura i društvo, norme i vrijednosti, uključujući i jezik, obilježeni biblijskom predajom. Biblija je izvrsno djelo svjetske literature i barem osnovno poznavanje njezinih važnijih tekstova pripada općoj kulturi. Antropološko utemeljenje polazi od uvjerenja da Biblija sadrži odgovore na opća životna pitanja čovječanstva i potiče na sučeljavanje s njezinim sadržajima i tumačenjima. Društveni vid utemeljenja pedagoškog rada s Biblijom polazi od činjenice da se za objašnjenje kršćanskih stavova u različitim društvenim skupinama polazi od biblijskog stava itd. Mnogostruke su pedagoške dobrobiti

¹⁶ Usp. L. Kuld/ B. Schmid, *Lernen aus Widersprüchen. Dilemmageschichten im Religionsunterricht*, Donauwört, 2001.

¹⁷ Usp. Th. Meurer, *Einführung in die Methoden alttestamentlicher Exegese. Theologische Arbeitsbuch*, Bd. 3, Münster, 1999.

¹⁸ Misli se na život u svjetlu Evanđelja, život svakodnevnog obraćenja i nasljedovanja Isusa Krista.

¹⁹ O utjecaju emocija na religiozne procese učenja više u: H. Wahl, *Empathie und text. Das selbstpsychologische Modell interaktiver Texthermeneutik*, u: ThQ 169 (1989), str. 201-222; R. Sistermann, *Zu einer Theorie der Gefühle als Grundlage emotionalen Lernens im Religionsunterricht*, u: RpB 30 (1992), str. 58-79; A. H. Zwergel, *Zur emotionalen Verankerung religiöser Lernprozesse*, u: RpB 33 (1994), str. 40-60.

²⁰ O dijaloškoj ulozi Biblije u vjeronauku više u: A. Rebić, *Biblija kao mjesto susreta i dijaloga vjeronauka i drugih predmeta* u: Kateheza 24 (2002), 1, str. 37-44.

²¹ Usp. A. Krautter, *Biblische Texte transformieren*, u: Katechetische Blätter 120 (1995), 7/8, str. 549-551.

od Biblije: ona uči nadi i ustrajnosti u naizgled beznadnim situacijama i međuljudskim odnosima; pruža modele uspjelog života; čuva sjećanja o spasonosnim djelima Božjim; posreduje spoznaju da je čovjek grješno biće itd. Temeljna struktura Biblije je komunikativna te joj odgovaraju komunikativni procesi razumijevanja i prihvaćanja. Biblija cjelovito dotiče svoje čitatelje i slušatelje i time krši monokulturu i prevlast kognitivnih procesa učenja. Zbog toga pedagoški rad s Biblijom u vjeronauku treba osigurati tekstu imanentne načine učenja i dijaloški povezati pitanja i iskustva današnjih mladih s biblijskom porukom, imajući na umu sljedeće činjenice:

- današnja se iskustva ne mogu izravno sučeliti s biblijskima. Ondašnje životne situacije koje tekst pretpostavlja, mogu se prereći u iskustva ljudi njihova vremena u sličnim situacijama. Ta se iskustva onda mogu usporediti s današnjim situacijama u kojima imamo ista iskustva.²²

- učenici mogu shvatiti egzistencijalna iskustva jednog biblijskog teksta tek ako mogu povezati nepoznatu životnu situaciju biblijskog čovjeka s njima poznatom situacijom npr. iz njihove biografije ili njihove obitelji, kruga prijatelja. Time se učenicima omogućuje da uoče smisao biblijskog teksta i da im postane jasno njegovo značenje za uspjeti život danas.²³

- usvajanje biblijskog teksta prikladno dobi i sadržaju nužno pretpostavlja poštivanje razvoja osobnosti adresata. Zanemarivanje stupnjeva kognitivnoga, religioznoga i moralnog razvoja vodi do preopterećivanja adresata i onemogućuje uspostavu korelacije.

²² O tome više na primjeru teksta o deset zapovijedi u: J. Engel i drugi, *Gottes Weisungen verstehen. Die zehn Gebote in Freiarbeit erlernen. 4.-6. Jahrgangsstufe*, Donauwört, Auer, 2005. Također u: B. Ort, L. Rendle (ur.) *Fragen – suchen – entdecken. Religion in der Grundschule 4*, München, 2005.

²³ Godine 2001. vodila se zapažena rasprava između dortmundskog sistematičara Thomasa Rustera i religijskog pedagoga Huberta Halbfasa o mogućnosti "biblijskog poimanja zbilje". O tome više u: *An Gott Glauben oder an das Geld? Im Streigespräch: Die Theologen Hubertus Halbfas und Thomas Ruster*, u: *Publik Forum 5* (2001), str. 26-29. Također: Th. Ruster, *Die Welt verstehen "gemäß den Schriften": Religionsunterricht als Einführung in das biblische Wirklichkeitverständnis*, u: *RHS 43* (2000), str. 189-203; H. Halbfas, *Thomas Rusters "fällige Neubegründung des Religionsunterrichts". Eine kritische Antwort*, u: *RHS 44* (2001), str. 41-53.

1.2.4. Odgojno-socijalizirajući ciljevi i obrazovna postignuća u komunikaciji s Biblijom

Kako bi vjeronauk s biblijskim sadržajem ispunio svoja temeljna načela vjernosti učenicima i sadržaju pozvan je ostvariti sljedeće ciljeve:

1. Biblijske tekstove razumjeti kao jezične dokumente:

- razumjeti metaforičnost religioznog, a osobito biblijskoga govora i znati je tumačiti;
- upoznati govorne i literarne oblike i njihovu važnost za razumijevanje teksta;
- poznavati središnje biblijske pojmove, slike, motive i njihovu povijest nastanka;²⁴
- ozbiljno pristupiti višedimenzionalnosti tekstovnih izričaja. Pristupiti mu kao jezičnom tkanju.

2. Biblijske tekstove shvatiti u njihovoj povijesnoj dimenziji:

- poznavati osnove biblijskih realnosti (okolinu, geografiju, arheologiju), povijesnih podataka i obilježja onog vremena;
- poznavati vrijeme i povijest nastanka biblijskih tekstova i knjiga;
- razumjeti povijest nastanka biblijskih izreka²⁵ kao rezultata individualnih ili društvenih odnosa pojedinaca ili skupine (npr. ljudska prava), ali također literature, umjetnosti itd.

3. Biblijske tekstove shvatiti kao teološke tekstove, tj. kao svjedočanstva religioznog iskustva i kao dokument judeo-kršćanske slike o čovjeku:

- tumačiti i moći razumjeti biblijske tekstove sukladno namjeri pisca, tj. ponajprije kao literaturu za promišljanje, a ne kao povijesne protokole;
- približiti se iskustvima koja se nalaze u pozadini tekstova;
- naučiti interpretirati poruku biblijskih tekstova glede njezinog današnjeg egzistencijalnog i društvenog značenja, tj. posadašnjiti riječ Pisma u životno relevantnu riječ.
- Biblijski tekstovi trebaju se dokazati kao oni koji "žegu i pale", čije su "riječi kao vatra"²⁶ koja pitanje o Bogu i čovjeku drži budnim.

²⁴ "Wirkungsgeschichte"

²⁵ Tzv. "Texttopoi".

²⁶ O biblijskom sadržaju i njegovoj važnosti u vjeronauku te putovima tumačenja više u: H. K. Berg, *Ein Wort wie Feuer. Wege lebendiger Bibelauslegung*, München, 42000.

Na temelju rečenog možemo ustvrditi da je odnos Biblije i vjeronauka egzistencijalan:²⁷ Biblija bez tumačenja i pouke ostaje mrtvo slovo, a vjeronauk bez Biblije ostaje govor bez pravog utemeljenja. Stoga komunikacija s Biblijom²⁸ mora biti višedimenzionalna, ne gubeći iz perspektive teološko-crkvenu, egzegetsku, hermeneutičku i pedagoško-didaktičku dimenziju.

II. CJELOVITI PRISTUP BIBLIJI U VJERONAUKU

Metodički se može razlikovati između “vjeronauka o Bibliji” i biblijskog rada u užem smislu, tj. “vjeronauka s Biblijom”. Dok su u prvome naglašeni tekstualni i literarno-umjetnički pristupi tekstu,²⁹ u središtu se drugoga nalaze one metode susreta Biblije i čitatelja koje otkrivaju relevantnost teksta za čitatelja.³⁰

2.1. Načela iskustvene i cjelovite nastave u radu s Biblijom

Suvremena biblijska didaktika korespondira s učenicom i njegovim iskustvima. Naglašavanje kategorije “iskustva” u komunikaciji s Biblijom želi reći da su u vjeronauku relevantna životna iskustva učenika, ali i to da je vjeronauk prostor za stvaranje novih vjerskih iskustava. Ona potiču osobni razvoj učenika,

²⁷ Usp. N. Doğan, *Biblija u katehezi*, u: *Kateheza* 20 (1998) 2, str. 83-93.

²⁸ Usp. C. Bissoli, *Per una lettura e interpretazione critica dei modelli*, u: isti (ur.), *Giovani e Bibbia. Per una lettura esistenziale della Bibbia nei gruppi giovanili*, Elle di Ci, Torino, 1991., str. 59.

²⁹ U 19. i 20. st. pojavljuje se mnoštvo različitih egzegetskih metoda i pristupa Bibliji. Neki od njih su npr. literarni, povijesni, hermeneutski, kontekstualni, materijalistički, psihoanalitički, strukturalistički i drugi. Više o tome u: J. Fućak, *Crkva pred Biblijom kroz vrijeme*, u: *Bogoslovska smotra* (1991), 3-4, str. 186-204.

³⁰ Oblici biblijske nastave su raznovrsni. Vjeronauk u kojem je u prvom planu jezik *biblijske vjere*, uči nas različitim oblicima biblijskoga govora i njihovoj elementarnoj strukturi, te obogaćuje sposobnost izražavanja s dimenzijama simboličkoga i mitskog govora. Ako je u prvom planu povijest biblijske literature, takav nas vjeronauk uvodi u proces nastanka biblijskih knjiga. Zatim kulturno-povijesno usmjereni biblijski vjeronauk upoznaje učenike s geografskim, političkim, povijesnim i kulturno-povijesnim značajkama Palestine i s njihovim utjecajem na nastanak biblijskih knjiga. Prepoznaje se povijesnost religioznih iskustava i vodi prema učenju dijaloga s drugim svjetovima. Biblijski vjeronauk kao učenje religioznoga govora i kulturno-povijesno-znanstveni biblijski vjeronauk međusobno se uvjetuju i iziskuju treći, a to je povijesno-recepcijski vjeronauk.

jer svako iskustvo smjera promišljanju, izražaju, integraciji i djelovanju. Metode komuniciranja s biblijskim tekstovima sukladne su metodama iskustvene i cjelovite nastave, te impliciraju sljedeća načela:³¹

1. Pozornost izvornom duhu

To načelo pretpostavlja djelomično potiskivanje povijesnoga i racionalizirajućega gledišta u korist brižnog slušanja onoga što poručuje biblijski tekst. Ono ne znači da ćemo pristati na odbacivanje povijesno-kritičke egzegeze, nego da tekst ne obrađujemo iz perspektive profesionalca ili teologa eksperta, nego da mu se približimo sa stavom ponnog slušanja. Vjeroučitelj prvi prilazi tekstu, postavlja mu pitanja i osluškuje ga. To je načelo u temelju svih komunikacijskih metoda i komunikativnih procesa učenja.

2. Bibliju prihvatiti kao vijest

Površni pristup tekstu priječi da se Biblija čita kao novost i vijest. Stoga učenike treba naučiti da biblijski tekst primaju s osobitom pozornošću. Da bi se to načelo ostvarilo potrebno je ponovo pronaći metodu usporavanja u smislu povećavanja intenziteta opažanja, osjećaja za predmete, uključivanja osjetila u spoznaju. Metode intenziviranja pozornosti pomažu usvajanju ovog načela.

3. Iščitavanje u cijelosti

Često se i današnjoj egzegezi zna dogoditi da tekst reducira na jedan izraz ili središnju misao. U tom slučaju postoji opasnost da se postavljamo gospodarom teksta koji odlučuje o tome što tekst treba poručiti. Naprotiv, iskustveno čitanje prihvaća biblijski tekst u njegovoj sveukupnosti kao tkivo koje je satkano od iskustva, tumačenja i životnog usmjerenja. To načelo utjelovljuju interpretativni pristupi tekstu.³²

4. Biblijski tekst shvatiti kao odgovor

Ovo načelo nalaže da točno sagledamo povijesnu situaciju koja je uvjetovala nastajanje upravo ovakvog biblijskog teksta. Pri tome se ide za rekonstrukcijom iskustava koja su u povijesnoj situaciji nastanka teksta bila vrlo značajna i s kojima su se ljudi tog doba morali sučeliti. Tekstovi nastali u toj i takvoj situaciji interpretiraju

³¹ Usp. H. K. Berg, *Ein Wort wie Feuer. Wege lebendiger Bibelauslegung*, Stuttgart-München, 1992.; Isti, *Grundriss der Bibeldidaktik*, Stuttgart-München, 1993.

³² Usp. I. Fischer, (i drugi), *Bibel heute*, u: *Christlich-pädagogische Blätter* 108 (1995), br. 3, str. 130-158.

se kao odgovor na njihova konkretna iskustva, njihove konkretne probleme ili konflikte koji su iz toga mogli nastati.

5. Biblijski tekstovi uzorci uspjela života

U trenutku kada Biblija kod mladih, a i odraslih kršćana gubi na relevantnosti i učinkovitosti, preko biblijskih tekstova valja ukazivati na iskustva ljudi koji su svoj život temeljili na vjeri te im je život bio uspješan i sretan upravo zbog toga jer je bio nadahnut vjeronaukom.³³ Treba ipak imati na umu osnovno hermeneutsko načelo, da Biblija nema gotove vjerske odgovore na životna pitanja današnjih ljudi. Ona pak stavlja pred oči modele uspjelog života, koji kritički osvjetljavaju naša osobna iskustva i potiču nas na nove početke. Životnost biblijskog teksta bit će ostvarena onda ako čitatelj bude znao iščitavati poruku u kontekstu njezina nastajanja i u važnosti koju je ona imala za biblijskog pisca. U vjeronauku to načelo dolazi do izražaja u korelaciji biblijskih tema s temama iz života vjeroučenika.

6. Bibliju doživjeti cjelovito i komunikativno

Ovo načelo treba ostvariti na dvije razine. To je ponajprije razina cjelovitog prihvaćanja biblijskoga govora. Budući da Biblija ispovijeda, i priznaje vjeru, pozitivno je vrednuje i kritički se odnosi prema njoj, taj govorni oblik treba što je moguće više, sačuvati i u vjeronauku. Često se biblijski govor svodi na informativni, učiteljski govor, a gubi se njegova navjestiteljska dimenzija. Zbog toga je potrebno poštovati prirodu biblijskog teksta i znati znalački pristupiti tekstu u književnoliterarnoj komunikaciji s njim. Razumljivo da se npr. psalmi zajedno mole, pjevaju ili slave te da ih se iskustveno prikazuje, da se nadalje, parabole pripovijedaju, da se proročki govori održavaju kao govori, da se poslanice pišu (npr. nekom razredu u školi, župnoj zajednici, susjednoj školi) itd. Susret današnjih učenika s biblijskim tekstom mora težiti k što većoj cjelovitosti. Pri tome se treba koristiti svim prikladnim metodičkim oblicima: molitveno-meditativnim pristupima, ali i igrom, likovnim izražavanjem, modeliranjem, tjelesnim govorom, dramatizacijom, uglazbljivanjem itd. Pri tome treba uvijek imati na umu da je metoda samo službenica Riječi. Dobra metoda pomaže Riječi Božjoj da dotakne srce, razgali dušu, uzdigne Duh k Bogu i potakne na nasljedovanje. Ovo je načelo osobito vidljivo u komunikativnim metodama i metodama kreativnog izražavanja.

³³ Usp. R. Otto, *Lernen in der Begegnung mit der Bibel*, u: Ziebertz, H.-G. (uredio), *Bilanz der Religionspädagogik*, Düsseldorf, 1995., str. 291-309.

2.2. Didaktičko-metodički elementi cjelovite biblijske nastave

U današnjem vjeronauku više ne možemo računati s eksplicitnim religioznim iskustvima djece, nego ih moramo u nastavi omogućiti. Tek kada učenici posjeduju religiozno iskustvo, možemo o tom istom promišljati, i tada verbalno tumačenje vjere zadobiva svoj pravi smisao. Oba elementa, iskustvo i tumačenje, omogućuju proces cjelovitog učenja, koji je u stanju donijeti promjenu stava.

Sljedeći didaktičko-metodički elementi osobito su važni za cjelovitu biblijsku nastavu:

1. **Mnogovrsnost medija.** Uporaba audiovizualnih medija intenzivira predočenost, doživljajnost i dublje djelovanje teksta. Mediji upućuju na međuovisnosti i poznavanje sadržaja, problematiziraju prošlo i sadašnje te sadrže veliki potencijal oblika simboliziranja. Ti oblici pomažu u izricanju dubinskih istina. Pri prezentiranju i obradi sadržaja moguća je mnogovrsnost medija: tekstovi, pripovijetke, slike, pjesme, filmovi, karikature, pokret i geste (pantomima, živi kip), doživljajni oblici, igre (igre po ulogama, izražajne i akcijske igre) fantazije, imaginacije, interview, kolaž itd.

2. Uz mnogovrsnost medija i oblika rada važno je izabrati iskustvene metode koje su zorne, koje dotiču osjetila i pokreću emocije. To su istraživačke i komunikativne metode, usmjerene na djelovanje i otvorene promišljanju.

3. Učeniku treba omogućiti identificiranje s biblijskim osobama. Ono se ostvaruje npr. putem daljnjeg pripovijedanja koje učenike potiče da sami pripovijedaju, putem tjelesnog izražavanja, u razgovoru po ulogama, u formuliranju molitvenih rečenica u ulozu biblijskih osoba, putem mašte i fantazije.

4. Budući da su današnja djeca pod utjecajem vizualnih medija, treba se pobrinuti za što veću vizualnost i zornost. Za poticanje fantazije učenici najčešće trebaju vidjeti neku sliku, umjetničku reprodukciju ili fotografiju koja je uz to tako otvorena da ju sami mogu dalje interpretirati i uobličavati. Tako je primjerice veoma svrsishodno i preporučeno uobličavanje slika u individualnom radu u bilježnici ili na papiru. Slika se isto tako može izrađivati u skupini ili kao rad cijelog razreda, osobito ako se radi o slici-tepihu ili zidnoj slici, tj. posteru.

5. Učenici mogu intenzivno učiti putem kreativnog ophođenja sa simbolima i biblijskim sadržajima: slobodne formulacije, igre izražavanja, pripovijedanje, glazbeno izražavanje, slikovno

izražavanje. Putem tih kreativnih elemenata učenici počinju usvajati sadržaje i simbole, slobodno formulirati molitve (npr. u ulozi jedne biblijske osobe) te svoj život tumačiti iz perspektive vjere.

6. Ne smiju nedostajati elementi za transfer i aktualizaciju. Biblijski je čovjek u načelu imao iste probleme i ista pitanja kao i mi danas. Ako nam uspije iskustva biblijskih figura tako produbiti da u njima postajemo svjesni vlastitih, tada još samo trebamo odgovarajućim poticajima pobuditi mnoštvo današnjih iskustava učenika. Time će biblijsko iskustvo u osobnom životu biti prihvaćeno, prošireno i produbljeno.

7. Pritom je važno da iz pogleda ne izgubimo životni svijet vjeroučenika. On u svakom trenutku treba igrati važnu ulogu, tako da se učenici trajno osjećaju pozvanima da svoja životna iskustva unesu u nastavu. Često su učitelji ugodno iznenađeni osobitostima ueničkih tumačenja, jer učenik iz svojega vlastitog horizonta, donošenjem svoje slike Boga Oca i Isusa Krista staroj biblijskoj priči daje novu i aktualnu crtu. Uvijek vrijedi pravilo da uenički stav valja izazvati, pobuditi i njegov *feedback* radosno pozdraviti pa i tada kada ueničkova objašnjenja ne odgovaraju našim stavovima.

8. Važan aspekt cjelovitosti čini i dramaturgija nastavnog sata. Vremenska i sadržajna struktura nastavnog sata bitno odlučuju o procesu učenja kod učenika i o prihvaćanju gradiva. Pritom nam mogu pomoći biblijske pripovijesti i njihov oblik, njihove osobe, njihovi scenariji i simboli koji su crta vodilja. Duž nje možemo kao na kakvoj niti dalje nizati didaktičko-metodičke elemente, kao perle, jedne na druge.

9. Budući da se radi o nastavi, ne smijemo zaboraviti na zaključke, utvrđivanja rezultata i ponavljanja, i to ne samo zbog toga da možemo ispitati ueničko znanje nego i zato da u sljedećim satima možemo lakše posvijestiti sadržaj prošlih sati te na njima graditi nova iskustva i novo cjelovito znanje. Pisano utvrđivanje rezultata može pripomoći u kognitivnom usvajanju biblijskog sadržaja.

Imajući u vidu spomenuta načela, u sljedećem ćemo koraku navesti neke od važnijih metoda suvremenoga biblijskog vjeronauka.

3. Neke suvremene metode rada s Biblijom u vjeronauku

Svi metodički postupci, metode³⁴ i metodički pristupi idu za korelacijom učenikova iskustva s vjerom i vjerskim iskustvom biblijskog čovjeka.³⁵ To nastojanje s jedne strane želi spriječiti gubitak vjere u mladosti, a s druge strane želi pokazati učenicima putove ili načine življenja koji mogu biti značajni kao modeli za njihov vlastiti život. Ta je zadaća veoma teška i izazov je svakom vjeroučitelju. U njezinu izvršavanju mogu biti od pomoći različite metode, primjerice:

1. Bržno usvajanje biblijskog teksta

Površno ili brzopleto usvajanje biblijskog teksta često sprječava bilo kakav kontakt između čitatelja i teksta. Postoje dva načina da se ta opasnost ukloni: usporavanje i otuđenje.

Usporavanje se može postići npr. postupnim čitanjem ili göttinskom tehnikom.³⁶ Prvim se postupkom učenicima tekst nudi u odlomcima, a nakon svakog odjeljka omogućuje im se da pitaju ili da sami dalje pripovijedaju.

Otuđenje³⁷ može biti otuđenje od biblijskog teksta, otuđenje od okruženja teksta, prenošenje u današnju situaciju. Ta metoda polazi od uvjerenja da su biblijski tekstovi učenicima previše poznati pa kod njih ne stvaraju osjećaj novosti nego ponavljanja poznatoga. Zbog toga se otuđenjem kod učenika želi izazvati čuđenje, ljutnja, prosvjed ili divljenje, kako bi se potaknulo svjesno i kritičko propitivanje biblijskog teksta i pobudilo zanimanje

³⁴ Bilo u župnoj katehezi bilo u školskom vjeronauku uvijek aktualne ostaju poznate metode rada s Biblijskim tekstovima koje su predstavljene u knjizi J. Fućak (preveo), *Praktični rad s Biblijom danas*, KS, Zagreb, 1975.

³⁵ O tzv. "konstrukcijskom" susretu učenika s Biblijom više u: H. Mendl, *Religiöses Lernen als Konstruktionsprozess: Schülerinnen und Schüler begegnen der Bibel*, u: B. Porzelt - R. Güth (ur.), *Empirische Religionspädagogik*, Münster, 2000., str. 139-152. Također u: H. Mendl (ur.), *Konstruktivistische Religionspädagogik*, Ein Arbeitsbuch, Münster, 2005.

³⁶ Usp. G. Adam/ R. Lachmann (ur.), *Methodisches Kompendium für den Religionsunterricht*, Göttingen, 1993., str. 163-187.

Göttinska stupnjevita tehnika se primjerice sastoji od 4 koraka. Ponajprije se piše ono što je čitač pri glasnom čitanju teksta osobito zapazio. Nakon toga slušatelji teksta iznose osjećaje koje je tekst kod njih potaknuo. Nakon toga zapisuju asocijacije, ideje koje je tekst kod njih potaknuo i tek u zadnjem koraku pokušaju na osnovi do tada rečenoga ili učinjenoga doći do zajedničkog zaključka.

³⁷ S. Berg / H. K. Berg (ur.), *Biblische Texte verfremdet*, Bd. 1-12, Stuttgart / München, 1986.

učenika za tekst. Protivnici ove metode tvrde kako učenici nemaju nikakva znanja o tekstovima, tako da se nema što otuđiti. To je zasigurno točno. No, budući da mnogi učenici imaju osjećaj da se čitaju uvijek isti tekstovi, važno je da se otuđenjem u njima pobudi oduševljenje, ljutnja, prosvjed te pritom potakne svjesno i kritičko osobno propitivanje i sučeljavanje s biblijskim tekstom.³⁸

2. Pripovijedanje

Pripovijedanje je klasična metoda biblijskog vjeronauka, ne zbog njezine osobite djelotvornosti, nego zbog narativne strukture biblijske predaje. Unutar iskustvene nastave vjeronauka metoda pripovijedanja je ponovno doživjela svoj povratak. Pripovijedanje može biti vođeno od nastavnika ili se može odvijati kao usmeno ili pismeno pripovijedanje djece, odnosno mladih tj. bilo koje dobne skupine interpreta. Različiti oblici pripovijedanja mogu biti primjerice: interpretativno čitanje u obliku pripovijedanja, parafrazirano čitanje, promjena mjesta riječi u tekstu, pripovijedanje svojim riječima nakon čitanja teksta, ali i pripovijedanje o okolišu; daljnje pripovijedanje,³⁹ pripovijedanje iz perspektive jedne osobe, meditativni oblici ili umjetničko stvaralačko izražavanje pripovijedanja produbljuju prisvajanje teksta. Cilj je pripovijedanja simboliziranje vlastitih iskustava i životne povijesti, razmjena iskustava, sudjelovanje u iskustvu drugoga, kao i u biblijskom iskustvu,⁴⁰ povezivanje vlastitog iskustva s iskustvom drugoga, osobito s nepoznatim iskustvom i na kraju učenje novih načina

³⁸ Najčešća otuđenja počinju provokacijom, primjerice "Blaženi bogati, jer novac upravlja svijetom", "Oče naš" se primjerice otuđuje kao "Novac naš". Pri tome je cilj izazvati pitanje čemu se u današnjem svijetu utječemo, koga molimo. Otuđenje može biti verbalno ili vizualno. Za verbalno otuđenje u obzir dolaze npr. promjene na biblijskom tekstu (skraćivanja, proširivanja, transformacija događaja u drugi prostor i vrijeme, promjena osoba); promjene u okruženju teksta (stavljanje teksta u novi okvir, npr. čudesa se pripovijedaju u župnoj zajednici pracrkve, teksta s drugim tekstom, npr. Post 2 s apokaliptičkim tekstom Otk 8,6-13); promjene glede današnje situacije (povezivanje teksta s današnjim iskustvom, konfliktima, npr. Lk 6, 24-26 sa svjetskom konferencijom o gospodarstvu). Glede vizualnih otuđenja prije svega dolaze u obzir montaže npr. u idiličnu sliku stvaranja montiraju se elementi koji pokazuju zagađivanje okoline i sl.

³⁹ W. Neidhart, *Erzählbuch zur Bibel 2*, Lahr-Düsseldorf -Zürich, 1989.

⁴⁰ Specifični primjeri daljnjeg pripovijedanja u kojem se biblijski događaji pripovijedaju u današnjim okolnostima su npr.: G. Vanoni, *Der Mann, der Taube heißt. Mit Kindern die Bibel lesen. Das Buch Jona*, Wien, 1984; W. J. Hollenweger, *Konflikt in Korinth. Memoiren eines alten Mannes. Zwei narrative Exegesen zu 1. Kor 12-14 u. Ez 37*, München, 1978; G. Theissen, *Der Schatten des Galiläers*, München, 1987.

djelovanja. Pripovijedanje može pripomoći posredovanju obrazovnih sadržaja, može razjasniti biblijske situacije u kojima je nastao tekst, te putem daljnjeg pripovijedanja aktualizirati pripovijest u sadašnjosti.

3. *Igra i insceniranje*⁴¹

Igra, još više nego pripovijedanje, nudi još intezivnu mogućnost identifikacije s biblijskim osobama. U igri djeca mogu biti Abraham, Samuel, Zakej, Isus i Samarijanka, Izraelci koji prelaze preko Crvenoga mora, trgovci u Hramu, učenici koji idu u Emaus itd. Slijedi li nakanu teksta, igra po ulogama potiče identifikaciju s biblijskim osobama. Ona može biti vezana uz tekst ili uz pripovijed ili može biti slobodna primjerice o nekoj temi koja je danas aktualna jednako kao i u biblijsko vrijeme (pomoć ugroženima, solidarnost, rat, mir). Postoji i mogućnost tzv. igre odlučivanja, u kojoj se predstavi situacija gdje postoji neki problem te je za vrijeme igre potrebno pronaći rješenje tog problema.

4. *Glazbeno izražavanje*⁴² može primjerice biti rad s naslovima pjesama iz domaće ili strane glazbe koju učenici slušaju, isječci iz videospotova ili filmova u kojima se nalaze religiozni elementi i njihova interpretacija, pjevanje, uglazbljivanje psalama itd.

5. *Umjetničke reprodukcije*. Ova metoda ima nekoliko metodičkih polazišta: rad s autentičnim umjetničkim djelom, ne s ilustracijama; prije nego što se slika dovede u vezu s biblijskim tekstom trebaju je sadržajno i formalno metodički odrediti, spoznati, slike moraju biti prikladne tekstu. Može se koristiti i fotogovor, jer donosi općeljudsku tematiku i korespondira s biblijskim iskustvom⁴³.

6. *Kreativno i spontano izražavanje* u različitim oblicima može biti neodređeno slikanje, rad s glinom, glazbeno i ritmičko izražavanje, pokret i ples⁴⁴ te simboličko izražavanje. Geštalt-pedagoški rad s Biblijom vrsta je "male umjetnosti" kojoj su sestre u velikoj kršćanskoj umjetnosti kao slikarstvo, plastika, poezija,

⁴¹ Usp. W. Laubi - J. Dirnbeck, *Lese- und Spielszenen zur Bibel*, Düsseldorf - Lahr, 1990.

⁴² Usp. S. Berg - H. K. Berg, *Mit Liedern, Bildern und Szenen im Religionsunterricht arbeiten*, Stuttgart, München, 1981.

⁴³ Usp. P. Babin - J. P. Bagot - A. Baptiste - C. Belisle, *Fotogovor*, KS, Zagreb, 1975.

⁴⁴ Usp. Chr. Bittner, *Der religiöse Ausdruckstanz*, München, 1982; H.-M. Lander - M.-Z. Zohner, *Bibel und Tanz/Pantomime*, in: W. Langer (ur.) *Handbuch der Bibelarbeit*, München, 1987., str. 311-320. Također: S. Macht, *Kinder tanzen ihre Lieder*, Paderborn-Weinheim, 1991.

glazba. Ona polazi od stava da je kreativna prerada biblijskih istina preduvjet za osobno prihvaćanje istine.⁴⁵ Ona stoga ne završava s tumačenjem biblijske riječi, već daje mogućnost njezinoj poruci tj. poticaju koji iz nje proizlazi da poprimi izraz i oblik kreativne meditacije ili umjetničkog izražavanja⁴⁶ putem aktivnog simboliziranja i religioznog izražavanja. Kreativno izražavanje omogućuje novo nastajanje svijeta putem umjetničke kreativnosti. Interpret tako sâm postaje stvaraoцем.

7. *Razgovor* može biti razgovor u skupini, s tekstom, s osobom iz teksta, primjerice dijalog s milosrdnim Samaritancem, razgovor sa Zakejem, Jairovom kćeri itd. sa svrhom pobuđivanja egzistencijalnog iskustva, njegova razjašnjavanja i učenja na osnovi tog iskustva.

8. *Rad s tekstom* može biti strukturiranje i preoblikovanje biblijskog teksta, nastavljanje biblijske priče, aktualizacija biblijske poruke, primjerice o kraljevstvu Božjem koje je među nama, o čudesima, zatim usporedba različitih prijevoda ili tumačenja teksta, npr: dubinsko-psihološko, lingvističko, gešaltpedagoško, rad s katalogom pitanja itd.

9. *Istraživačko učenje* su sve aktivnosti učenika koje potiču samostalnu preradu informacija u biblijskom vjeronauku. Postoje dvije temeljne vrste istraživanja: istraživanje i vrednovanje informacija o biblijskom svijetu te istraživanje i vrednovanje informacija o unutarbiblijskim temama i motivima (npr. tekst-atelijer: pošavši od teksta koji prikazuje simboličko djelovanje, primjerice Post 28, 18 f, gdje *Jakov izlijeva ulje na kamen na kojem je spavao*, istražiti daljnja simbolička djelovanja u primjerice SZ-u i NZ-u, kao Jr 9, Jr 27, Mt 26, 17-30). Može se nadalje slijediti jedan biblijski simbol (npr: drvo iz Ps 1) ili se mogu istražiti određeni motivi (primjerice, motiv dvojice braće iz Post 4, 1-16).

Posljednjih su godina uz nekoliko kognitivnih pristupa, kao što su povijesno-kritički, povijesni, problemski i razvojni pristup zastupljeniji afektivno i iskustveno usmjereni pristupi,⁴⁷

⁴⁵ Usp. V. Badurina: *Neki psihološki pristupi biblijskim tekstovima*, u: Kateheza 16 (1994), br. 1, str. 53-58.

⁴⁶ O lutkama u odgoju i obrazovanju vidi: E. Majaron, *Odgojiteljeva pouzdana pomoćnica*, u: Školske novine LIV (2003), br. 5, Zagreb, 4. veljače 2003., str. 12.

⁴⁷ Jedan od njih je i biblijska terapija (od *biblos/biblion* [knjiga, knjižica, svitak] i terapija [služiti u međuovisnom značenju s njegovati, paziti, medicinski zahvat do izljećenja]), koja u širokom smislu označava korisnost čitanja ili slušanja biblijskog teksta u terapijske svrhe. U užem kliničkom značenju biblijska

poput didaktike simbola, narativne didaktike, geštalt-pedagoškog pristupa, bibliodrame.⁴⁸

ZAKLJUČAK

Neupitna je vjerska i pedagoška važnost Biblije u vjeronauku i neizostavna je njezina uloga u usvajanju odgojnih i socijalizirajućih ciljeva suvremene škole. Vrednote koje biblijski sadržaj može i treba posredovati su općeljudske i kršćanske vrednote, kao solidarnost, suosjećanje sa slabijima, tolerancija, međusobno pomaganje, nenasilno rješavanje sukoba, odgoj za mir i uvažavanje drugih i drugačijih itd. Promičući te vrednote, Biblija u prvom redu promovira čovjeka kao osobu koju Bog ljubi.

Biblijski sadržaj obuhvaća veliki dio vjeronaučnog sadržaja i njoj odgovaraju metode istraživačke i iskustvene nastave, holističkog učenja, suradničke i timske nastave itd.

terapija podržava terapijske programe medicine, psihijatrije, psihoterapije i institucionalnog dušobrižništva; u širokom smislu se shvaća kao intervencija u konfliktnim situacijama i krizama i kao ona koja potiče rješavanje životnih problema. Čitanje može umiriti, utješiti, otkloniti strah, dovesti do uvida, knjiga je dobar pratitelj u bolesti i samoći. I biblioterapija sistematizira te opće stavove, već prema područjima promjene, adresatima, izboru prikladnih tekstova i metoda. Pri izboru tekstova potrebna je analiza adresata i utvrđivanje specifične potrebe kao i izbor pripovijetki bogatih simbolima. Biblijskoterapijski su relevantni oni biblijski i literarni tekstovi koji dotiču vlastiti život, nude buduću perspektivu, potiču na rješavanje konflikata i pomažu da se učini sljedeći korak. Biblioterapija je oblik ophođenja s tekstom koji pretpostavlja interakciju teksta i čitatelja. Tekst je posrednik koji dopušta slobodno ophođenje s osobama (odnosima) i situacijom. Pod budnim okom biblioterapeuta (usp. Dj 8,30 ss) čitatelj traži one tekstove/pripovijesti koji su za njegovu sadašnju situaciju ozdravljajući. U razgovoru o pročitanome dolaze na vidjelo strukture koje na temelju literarnih modela mogu inicirati razvojne procese učenja. Biblijskoterapeutski vjeronauk može pridonijeti posvješćivanju, promišljanju i razumijevanju vlastitih životnih iskustava u njihovoj religioznoj dimenziji. Aktiviranje fantazije i kreativnosti otvara nove putove učenju religioznih sadržaja koji mogu voditi dubljoj spoznaji samog sebe. Time se omogućuje integracija cjelokupnog iskustva i pomaže razvijanje nade i povjerenja.

⁴⁸ O bibliodrami više u: H. Andriessen - N. Derksen, *Lebendige Glaubensvermittlung im Bibliodrama*, Grünewald, Mainz, 1989; H. Andriessen - N. Derksen - M. Nolet, *Ist Gott wirklich in unserer Mitte? Erfahrungen mit Bibliodrama*, Grünewald, Mainz, 1997., osobito str. 9-30. Također: V. Badurina, *Bibliodrama u službi naviještanja*, u: Diacovensia (1994), br. 1, str. 167-177.

Ovi sadržaji učenike podučavaju kako svijet i čovjeka promatrati iz perspektive vječnosti te potiču razvijanje osjećaja zahvalnosti za život. U njima je vidljivo načelo korelacije osobito one vjerskog iskustva učenika i sadržaja vjere, što omogućuje i daljnju međupredmetnu korelaciju.

DODATAK:

Biblija u Planu i programu vjeronauka za osnovnu školu⁴⁹

Biblijski tekstovi, motivi ili teme gotovo u svim razredima zauzimaju središnje mjesto. U tablici koja slijedi prikazani su po tematskim cjelinama i kataloškim temama:

Razred	cjelina	tema
1.		
	2	2. Bože, čudesno si stvorio ljude 3. Bog je naš dobri Otac 4. Zahvalni smo Bogu za kruh i plodove zemlje
	4	1. Došašće 3. Marija - Isusova majka 4. Božić - blagdan Isusova rođenja
	5	1. Isus poziva ljude u svoju službu 2. Isus svima čini dobro i posebno voli djecu 3. Isus nas uči moliti
	6	1. Ususret Uskrsu 2. Isusova muka i smrt 3. Isus je uskrsnuo i živi 4. Uskrsli Isus ostaje s nama
2.		
	1	2. Isus nam daje snagu i sigurnost
	2	1. Biblija je najljepša knjiga 2. Svijet je čudesan i tajnovit 3. Čovjek je divno Božje stvorenje 4. Ljudi nisu poslušali Boga 5. Ljudi velike vjere na Božjem putu
	3	1. Ljudi žive u nadi i iščekivanju 2. Isus je očekivani Spasitelj 3. Mudraci traže Isusa

⁴⁹ Usp. *Katolički vjeronauk*, u: MZOŠ, *Nastavni plan i program za osnovnu školu*, Zagreb, 2006., str. 336 i dalje.

	4	1. Mnogi su povjerovali Isusovoj ljubavi i dobroti 2. Isus treba ljude za svoja djela 3. Novi zavjet pripovijeda o Isusovu životu
	5	1. Upućeni smo jedni na druge 2. Isus je trebao trpjeti, biti raspet i umrijeti 3. Uskrsli Isus daruje mir i radost
	6	1. Isus nas uči opraštati, ljubiti i moliti
3.		
	2	1. Ne možemo sve kupiti 2. Isus reče: "Ja sam kruh života"
	3	1. Vidio sam vašu nevolju 2. Bog se objavljuje Mojsiju 3. Izlazak spasa 4. Bog hrani svoj narod u pustinji 5. Bog daje Deset zapovijedi
	4	2. Raduj se, Marijo; 3. Bog postaje čovjekom
	5	2. Susret Isusa i grješnika 3. Isus daje priliku za novi početak 4. Isusova smrt i uskrsnuće (temelj oprostjenja) 5. Sakrament obraćenja i pomirenja
	6	1. Kako je daleko Emaus?; 2. Kruh i vino tijelo je i krv Kristova 3. Euharistija – izvor života 4. Podijeli svoj kruh s gladnima 5. Isus je uvijek među nama
4.		
	1	1. Zajedno stvarati i čuvati svijet 3. Čovjek u Božjem zrcalu i njegova zahvala Bogu
	2	1. Božje zapovijedi - pravila života 2. Bog je jedini Gospodin – ljubi ga i svetkuj dan Gospodnji! 3. Poštuj roditelje i čuvaj dar života! 4. Pravedno živi – ne ukradi niti želi tuđe stvari! 5. Budi istinit u riječi i djelu!
	3	1. Glas više u pustinji: Pripravite put Gospodinu! 2. "Neka mi bude po riječi tvojoj" 3. Posvuda je Betlehem-Isus je svjetlo naroda
	4	1. Dječak Isus u kući Oca nebeskoga 2. "Ovo je moj ljubljani Sin" 3. Isus u Nazaretu – Glasnik radosne vijesti 4. Isusu je važan čovjek 5. Petrova ispovijest – Isus je Sin Boga živoga

	Izborne teme	2. Božji Zakon u životu židovskog dječaka
5.		
	3	1. Biblija: posebna knjiga riječi i života 2. Kako upoznati, razumjeti i koristiti Bibliju
	4	1. Život i vjera ljudi u "plodnom polumjesecu" 2. Abraham, Izak i Jakov
	5	1. Davidovo vrijeme: prvi kraljevi 2. Davidov životni put – moć i odgovornost 3. Mudrost kralja Salomona
	6	1. Isus - neobični kralj – propovijeda Radosnu vijest o novome kraljevstvu 2. Isus prema drugima – susreti mogu promijeniti 3. Isusovi učenici – svjedoci istine i ljubavi
	7	1. Život prvih kršćana 2. Život i djelo apostola Petra 3. Život apostola Pavla
	Izborne teme	2. Biblija u filmu, književnosti ili likovnoj umjetnosti
6.		
	2	1. Božji poziv i nalog: Mojsije vodi narod u slobodu 2. Božja ljubav i pomoć - u pustinji hrani svoj narod 3. Krivnja i oprost – Savez na Sinaju
	3	2. Isusove riječi i djela 3. Tajna Božjeg služenja – Posljednja večera 4. Ljubav koja oslobađa – muka, smrt i uskrsnuće
	8	1. Upoznajmo Mariju iz Evandelja
7.		
	2	2. Božje zapovijedi – put u slobodu 3. Ljubav prema Bogu 4. Poštivanje roditelja i starijih 5. Svetost ljudskog života 6. Dostojanstvo ljudskog tijela i bračna čistoća 7. Poštovanje tuđe imovine 8. Poziv na istinoljubivost
	4	1. Proroci – govore u Božje ime 2. Proroci – čuvari Saveza 3. Glasnici nade i izbavljenja 4. Isus Krist – ispunjenje proročanstva
	6	1. Iskustvo krivnje i grijeha 2. Pomirenje s Bogom i s ljudima

8.		
	3	1. Biblijska i današnja slika svijeta 2. Čovjek je slika Božja 3. Grijeh kao zloraba slobode 4. Božja dobrota i ljubav prema grješnicima
	5	1. Prošao je zemljom čineći dobro 2. Ljubio nas je do kraja 3. Tko je Isus Krist?
	6	1. U potvrdi primamo Duha Svetoga 2. Duh Božji u Svetom pismu

BIBLICAL DIDACTICS IN PRIMARY SCHOOL RELIGIOUS TEACHING

Summary

The issue about the ways of communicating with the Bible is one of the burning issues and implies the categories of experience, relevance and life-orientation. It reads: In which way can the Bible offer a life-orientation to the present pupils? How can the pupils' life-experience be relevant to that of a biblical man so that the biblical truth that God loves man becomes plausible to the pupils and relevant to life? This work answers to some of these questions from a didactic-methodological point of view. The first part is about the pedagogical role of the Bible in religious teaching. In the second part we present the principles of experiential and integral teaching in communication with the Bible. In the third part we set out the didactic-methodological elements in the approach to the Bible and also some contemporary methods of catechetical work with the Bible. The appendix confirms the central position of biblical contents in the Plan and Programme of the Catholic religious teaching for primary schools and offers a list of these according to the school classes.

Key words: Bible, religious teaching, methods of communication with the Bible, integral and experiential learning, religious teaching programme.